

Такриз

ба диссертатсияи Ҷӯраева Сарвиноз Бобоқуловна дар мавзӯи “Вижагиҳои маъноиву сохтории воҳидҳои фразеологӣ дар таърихномаҳои садаҳои X-XIII” барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илми филология аз рӯйи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ

Дар заминаи маводи осори таърихӣ даврони гузашта ба риштаи таҳлил қашидани вижагиҳои забонӣ, ба хусус воҳидҳои фразеологӣ дорон аҳамияти калони илмиву амалист, зеро дар натиҷаи баррасӣ гардидани ин масъала метавон, ба ду нуктаи то ҳол кам омӯхташуда рӯшаниӣ андохт: 1) дар раифи осори дигар манбаи ганоманди омӯзиши воҳидҳои фразеологӣ ба шумор омадани таърихномаҳо; 2) ошкор шудани роҳи ҷурҷуҷаҳои сайри чунин захираҳои арзишманди луғавии забон. Аз ин ҷиҳат мавзӯи диссертатсияи Ҷӯраева Сарвиноз Бобоқуловна дар мавзӯи “Вижагиҳои маъноиву сохтории воҳидҳои фразеологӣ дар таърихномаҳои садаҳои X-XIII” муҳраму муҳим буда, он метавонад барои муайян шудани вижагиҳои қорбурди таркибу ибораҳои рехтаи осори таърихӣ қарҳои X-XIII мадади калон расонад.

Диссертатсияи мавриди муҳокима фарогири муқаддима, шаш боб, хулоса, феҳристи осори таҳқиқӣ ва рӯиҳати ихтисораҳо буда, дар чунин бахшҳо муаллиф кӯшидааст, ки ганомандии забонии ин навъи сарчашмаҳои аз инсон меросмондари дар мисоли истифодаи воҳидҳои фразеологӣ нишон диҳад.

Ҳар боби диссертатсия давоми маъниқии яқдигар буда, дар онҳо қазияҳои муҳраму забоншиносии тоҷик мавриди таҳлил қарор дода шудаанд.

Мазмуну муҳтавои боби нахуст иншора бар он мекунад, ки чунин таркибу ибораҳои рехтаву устувор дар забони адабии тоҷикӣ таърихӣ тӯлонӣ дошта, намунаҳои аввалини он дар матнҳои даврони пешазмелодӣ вучуд доштанд ва иддае аз онҳо то даврони имрӯза гоҳ ба таври фавол ва гоҳ ҳамчун унсурҳои нодир дар муошират қарор доранд.

Дар ду боби баъдӣ муаллиф дар назди худ мақсад гузоштааст, ки нақши вожаҳои аслии тоҷикӣ (чи калимаҳои соматикӣ ва чи ғайрисоматикӣ)-ро ҳамчун унсурҳои суробсоз дар зухури таркибу ибораҳои фразеологӣ баррасӣ намояд. Чунин роҳи пешгирифтаи муаллифи диссертатсия барои ошкоргардани дар қалом ҷоя карор доштани асолати забони тоҷикӣ мадад расонида, раванди таҳаввулоти забони ниёгонамонро дар мисоли ин гуна захираҳои луғавии забон муайян мекунад.

Дар бобҳои чаҳоруму панҷум, ки ба вижагиҳои қорбурди воҳидҳои фразеологӣ сермувозиву муродифӣ бахшида шудаанд, муаллиф перомунӣ маҳорати муаллифону мутарҷимони таърихномаҳои қарнҳои X-XIII дар рағзоранг ифодаҳои мағлаб андеҷаронӣ қардааст. Аз муғтавои фағлу зерфағлҳои ин бобҳо бармеояд, ки соҳибони чунин осор қулли ҳавосеу воқеотро на бо забони ҳушқу ҳолӣ, балки бо усули бақорғирии унсурҳои ҳам ба ақл, ҳам ба эҳсос таъсирқунанда баён намудаанд.

Боби охир ба қорбурди воҳидҳои фразеологӣ нодир аз қониби муаллифону мутарҷимони осори таъриҳии садаҳои X-XIII бахшида шуда, суҳан дар атрофи чунин захираҳои луғавии забон рағфтааст, ки дар таъриҳии забони адабии тоҷикӣ бо қамнағирии ҳуд фарқ қарда, онҳоро наметавон дар ақсари фарҳанғномаҳои то имрӯз инғишорғардида дучор омад. Ин аст, ки чунин таркибу ибораҳои реҳта дар оянда барои тақмиқҳои мағводи луғатномаҳои тағсирӣ ва фразеологӣ ёрии қалон мерасонанд.

Ба ин тарик, Қӯраева Сарғиноз Бобоқуловна баҳри тағлифи чунин наҷуғиши илмӣ мағводи зиёдеро аз барҳе мағҳои даврони тоисломӣ ва ду нағви осори асрҳои X-XIII: ба забони форсӣ-тоҷикӣ эҷодшуда ва аз забони арабӣ тарҷумағардида ғирдоварӣ намуда, дар зағминаи онҳо раванди таҳаввулу табаддули ин нағви таркиботу ибороти забонамонро баррасӣ қардааст, нақши вожаҳои соматикӣ ва муқаррарии тоҷикиву иқтибосиро (порғӣ, арабӣ) дар бунёди ин гуна сарвати ғаронбаҳои забон

нишон додааст. имкони пурвусъати баён доштани забони ниёгонамонро дар мисоли истифодан фаровони луғоти ҳаммаънову бисёрқарина муайян намудааст. бо нодирии худ мавқеи хосса доштани силсилае аз онхоро бо зикри далоили фаровон собит кардааст.

Дар натиҷаи киёсу муқобалан воҳидҳои рехтаву устувори ин гуна осори таърихӣ диссертант умумияту тафовути ҳар кадоми онхоро ошкор намуда, ба ин васила хидмати соҳибони ҷунун маъхазхоро дар рушду инкишофи забони даврони асримиёнагӣ муайян кардааст.

Ман ҳамчун мушовири илмӣ диссертатсияи Ҷӯраева Сарвиноз Бобоқуловнаро дар мавзӯи “Вирҷагиҳои маъноиву сохтории воҳидҳои фразеологӣ дар таърихномаҳои садаҳои X-XIII” барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илми филология аз рӯи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ дар ҳамин шакл таҳқиқоти аниҷомёфта ҳисобида, онро ба ҳимоя пешниҳод менамоем.

Мушовири илмӣ:

доктори илми филология,
профессори кафедраи забони
тоҷикӣи МДТ-и “Донишгоҳи
давлатии Хучанд ба номи
академик Бобочон Гафуров”

Ҳасанзода А. А.

Имзон – доктори илми филология, профессори кафедраи забони тоҷикӣи МДТ-и “Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи академик Бобочон Гафуров” Ҳасанзода А. А.-ро тасдиқ мекунам.

Сардори шуъбаи кадрҳои
МДТ-и “Донишгоҳи
давлатии Хучанд ба номи
академик Бобочон Гафуров”

Э. Наврӯзов

Тақриз

ба диссертатсияи Ҷӯраева Сарвиноз Бобоқуловна дар мавзӯи “Вижагиҳои маъноиву сохтории воҳидҳои фразеологӣ дар таърихномаҳои садаҳои X-XIII” барои дарёфти дараҷаи илми доктори илми филология аз рӯйи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ

Дар заминаи маводи осори таърихӣ даврони гузашта ба риштаи таҳлил кашидани вижагиҳои забонӣ, ба хусус воҳидҳои фразеологӣ дорон аҳамияти калони илмиву амалист, зеро дар натиҷаи баррасӣ гардидани ин масъала метавон ба ду нуктаи то ҳол кам омӯхташуда рӯшаниӣ андохт: 1) дар рафти осори дигар манбаи ғаноманди омӯзиши воҳидҳои фразеологӣ ба шумор омадани таърихномаҳо; 2) ошкор шудани роҳи пурпечухами сайри чунин захираҳои арзишманди луғавии забон. Аз ин ҷиҳат мавзӯи диссертатсияи Ҷӯраева Сарвиноз Бобоқуловна дар мавзӯи “Вижагиҳои маъноиву сохтории воҳидҳои фразеологӣ дар таърихномаҳои садаҳои X-XIII” муҳраму муҳим буда, он метавонад барои муайян шудани вижагиҳои қорбурди таркибу ибораҳои рехтаи осори таърихӣ қарҳои X-XIII мадади калон расонад.

Диссертатсияи мавриди муҳокима фарогирӣ муқаддима, шаш боб, хулоса, феҳристи осори таҳқиқӣ ва рӯнхати ихтисораҳо буда, дар чунин бахшҳо муаллиф кӯшидааст, ки ғаномандии забони ин навъи сарчашмаҳои аз ниёгон меросмондари дар мисоли истифодаи воҳидҳои фразеологӣ нишон диҳад.

Ҳар боби диссертатсия давоми мантиқии яқдигар буда, дар онҳо қазияҳои муҳраму забоншиносии тоҷик мавриди таҳлил қарор дода шудаанд.

Мазмуну муҳтавои боби нахуст иншора бар он мекунад, ки чунин таркибу ибораҳои рехтаву устувор дар забони адабии тоҷикӣ таърихи тӯлонӣ дошта, намунаҳои аввалини он дар матнҳои даврони пешазмелодӣ вучуд доштанд ва иддае аз онҳо то даврони имрӯза гоҳ ба таври фаъол ва гоҳ ҳамчун унсурҳои нодир дар муошират қарор доранд.

Дар ду боби баъдӣ муаллиф дар назди худ мақсад гузоштааст, ки нақши вожаҳои аслии тоҷикӣ (чи калимаҳои соматикӣ ва чи ғайрисоматикӣ)-ро ҳамчун унсурҳои суробсоз дар зуҳури таркибу ибораҳои фразеологӣ баррасӣ намояд. Чунин роҳи пешгирифтаи муаллифи диссертатсия барои ошкоргардани дар қадом ҷо қарор доштани асолати забони тоҷикӣ мадад расонида, раванди таҳаввулоти забони ниёгонамонро дар мисоли ин гуна захираҳои луғавии забон муайян мекунад.

Дар бобҳои чаҳоруму панҷум, ки ба вижагиҳои қорбурди воҳидҳои фразеологӣ сермувозиву муродифӣ бахшида шудаанд, муаллиф перомунӣ маҳорати муаллифону мутарҷимони таърихномаҳои қарнҳои X-XIII дар рағзоранг ҷӯлабӯни мағлаб андешаронӣ қардааст. Аз муғтавои ҷаслу зерҷаслҳои ин бобҳо бармеояд, ки соҳибони чунин осор қулли ҳавосису воқеотро на бо забони ҳушқу ҳолӣ, балки бо усули бақорғирӣи унсурҳои ҳам ба ақл, ҳам ба эҳсос таъсирқунанда баён намудаанд.

Боби охир ба қорбурди воҳидҳои фразеологӣи ноқир аз қониби муаллифону мутарҷимони осори таърихӣи садаҳои X-XIII бахшида шуда, суҳан дар атрофи чунин захираҳои луғавӣи забон рафтааст, ки дар таърихи забони адабии тоҷикӣ бо қампазирӣи худ фарқ қарда, онҳоро наметавон дар ақсари фарҳангномаҳои то имрӯз интиқорғардида дучор омад. Ин аст, ки чунин таркибу ибораҳои рехта дар оянда барои тақмилбӯни маводи луғатномаҳои тафсирий ва фразеологӣ ёрии қалон мерасонанд.

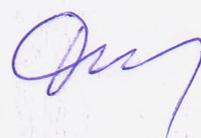
Ба ин тарик, Қӯраева Сарвиноз Бобоқулова баҳри таълифи чунин наҷуҳини ҷлмӣи маводи зиёдеро аз бархе матнҳои даврони тоҷсломи ва ду навьи осори асрҳои X-XIII: ба забони форсӣ-тоҷикӣ эҷодшуда ва аз забони арабӣ тарҷумағардида ғирдоварӣ намуда, дар заминаи онҳо раванди таҳаввулу табаддули ин навьи таркиботу ибороти забонамонро баррасӣ қардааст. нақши вожаҳои соматикӣ ва муқаррарӣи тоҷикиву иқтибосиро (портӣ, арабӣ) дар бунёди ин гуна сарвати ғаронбаҳои забон

нишон додааст, имкони пурвусъати баён доштани забони ниёгонамонро дар мисоли истифодаи фаровони луғоти хаммаънову бисёркарина муайян намудааст, бо подирин худ мавқеи хосса доштани силсилае аз онхоро бо зикри далоили фаровон собит кардааст.

Дар натиҷаи кнёсу муқобалаи воҳидҳои рехтаву устувори ин гуна осори таърихӣ диссертант умумияту тафовути ҳар кадоми онхоро ошкор намуда, ба ин васила хидмати соҳибони чунин маъхазхоро дар рушду инкишофи забони даврони асримиёнагӣ муайян кардааст.

Ман ҳамчун мушовири илмӣ диссертатсияи Ҷўраева Сарвиноз Бобокуловнаро дар мавзун "Вижагиҳои маъноиву сохтори воҳидҳои фразеологӣ дар таърихномаҳои садаҳои X-XIII" барои дарёфти дараҷаи илми доктори илми филология аз рӯйи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ дар ҳамин шакл таҳқиқоти анҷомёфта ҳисобида, онро ба ҳимоя пешниҳод менамоем.

Мушовири илмӣ:
доктори илми филология,
профессори кафедраи забони
тоҷикии МДТ-и "Донишгоҳи
давлатии Хучанд ба номи
академик Бобочон Ғафуров"

 Ҳасанзода А. А.

Имзои доктори илми филология, профессори кафедраи забони тоҷикии МДТ-и "Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи академик Бобочон Ғафуров" Ҳасанзода А. А.-ро тасдиқ мекунам.

Сардори шӯъбаи кадрҳои
МДТ-и "Донишгоҳи
давлатии Хучанд ба номи
академик Бобочон Ғафуров"

Э. Наврӯзов